

Тема 1.3

Як соціалізація допомагає нам знайти своє місце в суспільстві

У цій темі ви дізнаєтеся, як знайти своє місце в суспільстві. Зможете проаналізувати, чому важливо вивчати досвід попередніх поколінь та нагромаджувати власний досвід, взаємодіяти та опановувати різні соціальні ролі. Разом з тим, ви усвідомите визначальну роль сім'ї у формуванні людини, дізнаєтесь про молодіжні субкультури. Ви ознайомитеся та краще зрозумієте такі терміни, як соціалізація, соціальний досвід, суб'єкти та етапи соціалізації, сім'я.

Ключові здобутки у вивченні теми

Досліджуємо, як знайти своє місце в суспільстві, яку роль відіграє сім'я в формуванні особистості дитини, а також чим цікаві та особливі сучасні молодіжні субкультури.

Розуміємо, що наша успішна соціалізація як громадян творить долю та модель держави, у якій ми живемо. Крім того, вчимося розуміти природу молодіжних субкультур та їхній вплив на становлення особистості.

Діємо, здійснюючи аналіз ситуацій та створюючи власний графік соціалізації. Проводимо опитування і визначаємо причини, що спонукають молодь приєднуватись до субкультур, знаходимо найкращі варіанти для успішної соціальної адаптації молодих людей.

Коли я став по-справжньому дорослим, мені страшенно захотілося повернутись назад у дитинство — догратися, досміятися, добешкетувати... Вихід був один — стати дитячим письменником. Так я й зробив. І, пам'ятаючи своє невеселе дитинство, я намагався писати якомога веселіше.

Всеволод Нестайко (зі вступу до перевидання «Тореадорів з Васюківки»)

Я з дитинства знала, що моїм життям стане музика, це у мене в крові. Мама моя каже, що я співала з трьох років, моментально «входила в образ» — закривала очі, починала хитати головою... З раннього-раннього дитинства співала на усіляких сімейних святах для батьків та їхніх друзів. Тато регулярно приносив додому народну музику — кримськотатарську, іранську, азербайджанську...

Джамала, українська співачка

Дискусія

- Що, на вашу думку, є визначальним у формуванні людини: особисті здібності, середовище перебування чи приклад інших?
- Як ви вважаєте, суспільство формує молодь чи молодь змінює суспільство?
- Поміркуйте, які чинники вплинули на формування особистості відомих українців?

Модуль 1.

Що таке соціалізація та які її етапи?

■ **Соціалізація** — процес входження індивіда в суспільство, засвоєння і відтворення соціального досвіду, опанування системи соціальних ролей для взаємодії на основі соціальних норм.

Усі ми живемо у суспільстві та щодня контактуємо з людьми, які нас оточують: засвоюємо нагромаджені знання і досвід інших, налагоджуємо стосунки, пробуємо себе в різних ролях, вчимося самі і навчаємо інших — тобто соціалізуємося. Ми є частиною суспільства і, відповідно, шукаємо у ньому своє місце. Живучи у суспільстві, ми постійно нагромаджуємо певний соціальний досвід у вигляді знань, цінностей, правил поведінки для подальшої самореалізації. Дуже важливо формувати правильні моделі поведінки, розуміти свою роль у суспільстві та бути максимально корисним, враховуючи свої здібності та навички.

Розглядаємо і обговорюємо

Характер Соціалізації

Розгляньте світлини та поміркуюте, який характер соціалізації зображений на них?

Варто зауважити, що перебуваючи під впливом суспільства, людина виступає як **об'єктом**, так і **суб'єктом соціалізації**, виявляючи активність, впливаючи на інших і самореалізуючись у середовищі, в якому вона живе.

Як було зазначено раніше, соціалізація — це безперервний процес, що триває усе життя людини. Від народження і дитинства, через юність, молодість аж до зрілості та старості ми перебуваємо у процесі соціалізації. Її рівень залежить від нашого віку, місця проживання, кола особистих зацікавлень та професійних потреб і навичок. З часом ми досягаємо найвищого рівня соціалізації. Найчастіше це трапляється у зв'язку з кар'єрним зростанням та припадає на активний період нашого життя у молодому або ж зрілому віці.

Тема 1.3. Як соціалізація допомагає нам знайти своє місце в суспільстві

Досліджуємо та обговорюємо

Етапи соціалізації

Ознайомтеся із основними етапами соціалізації людини впродовж життя. Визначте, які з перелічених агентів соціалізації є найбільш впливовими на певному етапі:

Раннє дитинство	Члени/членкині сім'ї, родина
Дитинство	Вчителі/вчительки
Молодший шкільний вік	Однокласники/однокласниці
Підлітковий період	Друзі/подруги
Юність	Колеги/колежанки по роботі
Дорослий вік	Сусіди/сусідки
Літній вік	Знаменитості

- Чи однаковим буде процес соціалізації різних людей однієї вікової групи?
- Які життєві суспільні чи індивідуальні чинники впливають на рівень соціалізації особистості?
- Розробіть свій особистий графік соціалізації.

Модуль 2.

Що таке соціальні норми та соціальні ролі?

Соціальними нормами вважаються прийняті в суспільстві правила поведінки та співжиття, необхідні для здійснення спільних узгоджених дій.

Під час взаємодії у суспільстві люди постійно набувають нового досвіду, що дозволяє успішно виконувати їхні певні соціальні ролі. Ані соціальні групи, ані суспільство загалом не можуть існувати без норм, що регулюють їхнє життя. Це можуть бути правила поведінки у школі, ставлення до людей похилого віку, дотримання правил дорожнього руху, тощо.

Існують різні норми, одні з яких регулюють життя малих соціальних груп — сім'ї, класу; інші — охоплюють великі групи (країна, етнос, релігійні групи тощо). Кожна соціальна група встановлює власні норми та правила поведінки, що дотримуються її членами/членкинями.

В той же час, людина як об'єкт соціалізації створює і передає іншим власний досвід, який можна визначити як знання про життя, суспільство і відносини між людьми. Під час двостороннього процесу індивід успішно соціалізується, формує гармонійну ідентичність.

Важливе місце у цьому процесі займають соціальні ролі особистості. Це своєрідна модель поведінки, і дуже часто людина поєднує в собі декілька соціальних ролей: сина/доньки, друга/подруги, колеги/колежанки, наставника/наставниці тощо.

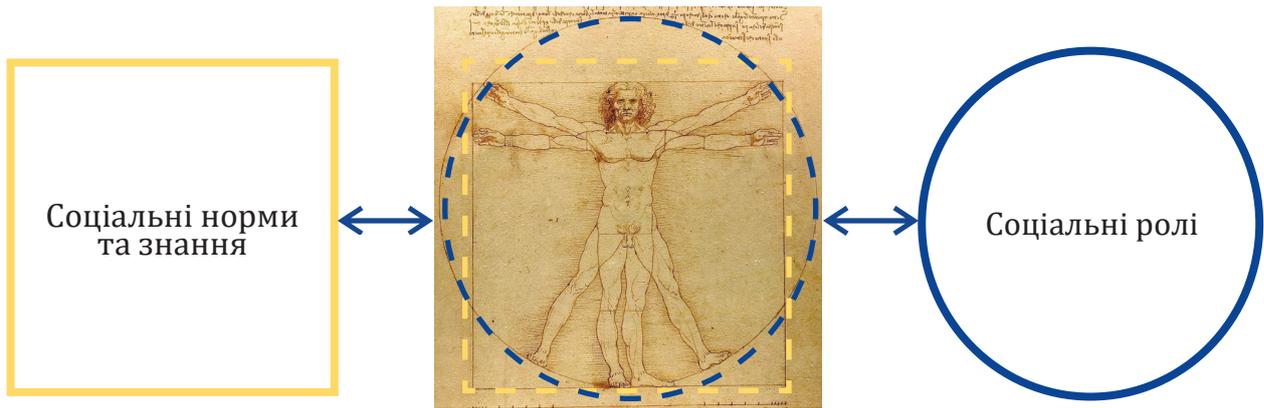
Аналізуємо ситуацію

«Вітрувіанська людина»

Взявши за взірць образ античного архітектора Вітрувія, Леонардо да Вінчі створив зображення ідеальної людини — «Вітрувіанську людину» — своєрідний символ внутрішньої симетрії людського тіла і Всесвіту. Чимало мислителів розглядали це зображення як зразок суспільної та особистої гармонії.

Спробуйте пояснити суть асоціативного ряду та ваше бачення ролі особистості людини в процесі соціалізації.

Тема 1.3. Як соціалізація допомагає нам знайти своє місце в суспільстві

Досліджуємо та обговорюємо

Соціальні ролі — соціальні норми

- Ознайомтесь із визначеннями.
- Розподіліть ознаки, що вказують на засвоєння людиною:

■ **Інститути соціалізації** — установи, які впливають на процес соціалізації та спрямовують його. Конкретні групи, в яких особистість долучається до систем норм і цінностей і набуває соціального досвіду.

■ **Агенти соціалізації** — це представники/представниці інститутів соціалізації, що в різних сферах життя взаємодіють з людиною і допомагають освоєнню соціальних ролей і норм.

А. Соціальних ролей	Б. Соціальних норм
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вивчення мови. 2. Поведінка в театрі. 3. Учень в школі. 4. Навчання в школі. 5. Батьківська турбота. 6. Захист Вітчизни. 7. Донька. 8. Громадянин.

- Наведіть приклади засвоєних вами соціальних норм, знань та ролей.
- В яких випадках деякі приклади можуть належати до обидвох варіантів?

Становлячи частину суспільства, ми постійно взаємодіємо з різними групами, організаціями, що є інститутами соціалізації. Представників/представниць цих інститутів ми називаємо агентами/агентками соціалізації.

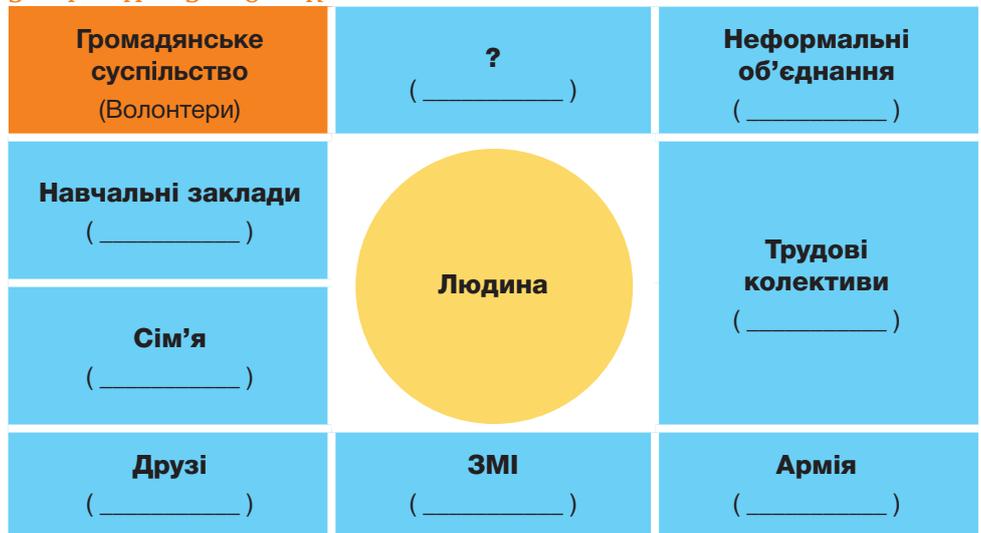
Тема 1.3. Як соціалізація допомагає нам знайти своє місце в суспільстві

Інститути соціалізації та соціальні ролі

Ознайомтеся зі схемою, зображеною нижче. Визначте ролі, які притаманні людині під час взаємодії з різними інститутами соціалізації. Для кращого розуміння, дайте відповіді на запитання.

- Чи можна поставити знак тотожності між ефективною соціалізацією та кількістю успішно опанованих соціальних ролей?
- У яких ролях Ви побували, а які будете освоювати найближчим часом?
- Які нові інститути соціалізації можуть з'явитися з розвитком цивілізації? А які — зникнуть?
- Чи може штучний інтелект стати агентом соціалізації? Якщо так, то за яких умов?

З Р А З О К

Модуль 3.

Як сім'я впливає на успішність соціалізації індивіда

■ Сім'я — спільнота, членів котрої об'єднують родинні зв'язки та здійснення спільної життєдіяльності.

Сім'я становить основу суспільства. В ній формуються, зберігаються і передаються поміж поколіннями культурні традиції, цінності, звичаї, норми. Сім'я часто об'єднує представників різних релігій, різного етнічного походження, які привносять в неї елементи своєї культури, традиції, звичаї.

Єдиним агентом соціалізації, який впливає на людину впродовж усього життя, є сім'я. Саме у сім'ї ми формуємо основні життєві цінності та принципи, котрі неодмінно впливають на формування нашої ідентичності. Це перший і головний інститут соціалізації, через який ми засвоюємо основні соціальні знання та цінності, набуваємо вміння, необхідні для майбутнього життя в суспільстві.

Сім'я є тим середовищем, де ми можемо отримати підтримку та пережити особисті періоди кризи. З огляду на це, варто пам'ятати, що існують різні сім'ї, і кожна формує власний спосіб життя, свою мікрокультуру. Проводячи паралелі, можна зазначити, що сім'я — це мініатюрна модель суспільства, клітинка, з якої складається будь-яка держава.

Тема 1.3. Як соціалізація допомагає нам знайти своє місце в суспільстві

Сім'я передає нам уявлення про всі основні сфери життєдіяльності, виконуючи такі важливі функції:

- Як ви розумієте значення вищеперелічених функцій сім'ї?
- Які додаткові функції сім'ї ви можете запропонувати?

Порівнюємо і обмінюємося думками

Моделі сім'ї

- Розгляньте різні моделі сім'ї та спробуйте пояснити особливість кожної.

Повна (нуклеарна)
Неповна
Розширена
Багатодітна

- Ознайомтеся з висловлюваннями відомих в Україні людей.
- Чи погоджуєтесь ви із наведеними тезами у цитаті Є. Глібовицького? Чому?
- Обдумайте та обговоріть у класі, як сім'я вплинула на формування особистості Андрія Скрибіна.

“

«Родина — це те, що має тебе щосекундно надихати ставати кращою людиною. А багато сімей навпаки розслабляють, ти перетворюєшся на «диванну сотню». Родина у моєму баченні — це атмосфера самовдосконалення, це підтримка. Проте в більшості українських сімей підтримка стає фанатичною: «Я тебе підтримаю, бо ти моя родина». А підтримка, власне, має бути критичною. Тобто: «Я тебе люблю, але воно було б краще, якби ти робив отак і отак».

Євген Глібовицький, український журналіст (The Ukrainians, 2014 р.)

”

«Я завжди мріяв написати пісню про маму, Але різні поети всі слова вже сказали. І я не хотів повторити когось із них. Я біля своєї мами буду завжди маленьким. І, як тільки покличе, прибіжу скоренько, Тому я їй і написав ці слова як міг. Мам, Ти мене вибач, що я став дорослий. І вже минула сорок третя осінь, Як я побачив перший раз свій дім. Мам, А можна я до тебе завтра приїду? І ми на кухні не одну годину Собі на різні теми "посидим"? Я може трохи пізно став її розуміти І не часто дарував на День народження квіти. І були часи, коли я тижнями їй не дзвонив. І кожен раз, коли вона мене обіймає, І разом із татком все про внучку питає — Я з радості плачу, що маю живих батьків...»

Андрій Скрибін, український співак (1968–2015). Фрагмент пісні «Мам»

Тема 1.3. Як соціалізація допомагає нам знайти своє місце в суспільстві

Web-активність

Пошукайте в Мережі Інтернет успішні історії відомих українських митців/мисткинь, спортсменів/спортсменок, громадських активістів/активісток, політиків/політикинь та проаналізуйте вплив сім'ї на формування цих людей.

Модуль 4.

Молодіжні субкультури. Хто вони?

■ **Молодіжна субкультура** — об'єднання молоді в малі соціальні групи на фоні «загальної культури», що мають власні елементи ідентифікації.

Кожен із нас по-своєму інтегрується в суспільство. Враховуючи особливості віку та цінностей, які йому притаманні, юна особа часто шукає схожих до себе, може бунтувати проти норм дорослого суспільства і бути приналежною до певних субкультур.

1943–1963 рр.	1963–1984 рр.	1985–1999 рр.	від 2000 рр.
Бєбі-бум	Покоління X	Покоління Y	Покоління Z

Серед ровесників/ровесниць-однорідців, молоді люди самовизначаються і вчаться комунікувати у комфортній для них атмосфері. Ідентифікація юнацтва з групою однолітків виражається через сприйняття та усвідомлення певних символів-маркерів субкультури.

Web-активність

Ознайомтеся з теорією поколінь, що розробили Вільям Штраус та Ніл Хоув. Знайдіть інші підходи щодо класифікації поколінь.

- *Що, на вашу думку, має найбільший вплив на формування поколінь?*
- *Чи ідентифікуєте Ви себе з поколінням центеніалів?*
- *Чому центеніали можуть навчити дорослих?*

Покоління Z. Центеніали

Навчання. Інтердисциплінарний підхід (вивчення декількох предметів одночасно і паралельно). Можуть миттєво отримати бажане у морі інформації.

Увага. Часто змінюють види діяльності, гіперактивні, візуали. Краще сприймають інформацію в зображеннях та схемах. Швидко і остаточно приймають рішення.

Безпека. Мріють про стабільність, цінують спокій і добробут, виступають за безпечне життя та Інтернет.

Комунікація. Виявляють толерантне ставлення до інших людей, не люблять самотності, прагнуть до спілкування он-лайн.

Матеріальна сфера. Задовольняються мінімумом речей — лише якісне і з онлайн-шопінгу.

Здоров'я. Виступають проти шкідливих звичок. Турбуються про своє здоров'я.

Робота. Прагнуть мати власну справу. Робота повинна приносити задоволення, прибуток, і не забирати багато часу.

Сім'я. Люблять свою родину. Прагнуть створити міцну сім'ю.

Тема 1.3. Як соціалізація допомагає нам знайти своє місце в суспільстві

Досліджуємо та обговорюємо

Маркери молодіжних субкультур

Перегляньте маркери молодіжних субкультур та дайте відповідь на питання: «Що відрізняє субкультури від загальної культури?»

Власне світобачення, система цінностей

Протиставлення себе решті суспільства

Зовнішня атрибутика з символічним значенням

Сленг (розмовна мова певної групи)

Специфічний стиль життя і поведінки

Головною проблемою соціалізації молоді в перехідному віці є рольовий конфлікт поколінь, а також криза самовизначення або криза ідентичності: вони вже вийшли з дитячого віку, але ще не прийняті у світ дорослих.

Обговорюємо

Парадокс молодіжних субкультур

Перегляньте схематичне зображення, що класифікує парадокс молодіжних субкультур. Для кращого розуміння, дайте відповіді на запитання, що подані нижче.

Культивують протест проти суспільства дорослих, його цінностей і авторитетів

Сприяють адаптації молоді до дорослого суспільства

Що, на вашу думку, означає поняття «конфлікт поколінь»?

Як він може проявлятися у взаємовідносинах між батьками та дітьми, учнями/ученицями та вчителями/вчительками?

Як ви вважаєте, чи можна уникнути конфлікту поколінь? Якщо так, то яким чином?

Досліджуємо та обговорюємо

Піраміда пріоритетів

Спробуйте розмістити у рейтинговому порядку (1, 2, 3, ...) причини вибору молодою людиною певної субкультури (від найбільш значущих до менш важливих). У виборі керуйтеся власними відчуттями, досвідом друзів/подруг чи знайомих.

- виклик сім'ї, непорозуміння в сім'ї;
- небажання бути як усі, протест;
- пошуки однодумців, спільні інтереси;
- бажання самоствердитись, привернути до себе увагу;
- проблема ідентифікації;
- захоплення світовими течіями, культурою;
- данина моді;
- вплив вулиці;
- ваш варіант (напишіть).

Тема 1.3. Як соціалізація допомагає нам знайти своє місце в суспільстві

- Ознайомтеся з відповідями вашого сусіда/сусідки за партою.
- Які очікування можуть бути у молодих людей від приналежності до певної субкультури?

Субкультура формує особливий мікросвіт молодих людей зі своїми правилами, етичними нормами, канонами. Це своєрідна демо-версія перед входженням у дорослий світ. Існують різні види субкультур. Пропонуємо ознайомитися з деякими з них.

Байкери	Виживальники	Геймери
Готи	Групи	Догхантери
Емо	Клабери	Неформали

Металісти	Панки	Рольовики
Руфери	Сіпанки	Фурі
Хакери	Хардлайнери	Хіпстери

Web-активність

- Відшукайте фото та малюнки, які зображують різні субкультури.
- Цікаву інформацію про молодіжні субкультури можна отримати також за QR-кодом.
- Поміркуйте, у чому причина такого різноманіття субкультур.

Застосовуємо набуті знання і досвід

- Покажіть, які соціальні ролі ви виконуєте, чого навчилися, чого досягли.
- Позначте людей, які є найважливішими для вас.
- Сформулюйте свої цілі у житті.
- Складіть колаж «Мій світ».